

ПРЕВОДИОЧЕВА ПРИЧА: ПРОЗОР У ПЛАНИНЕ

Омид: Прочитао сам Ваш недавно објављени чланак... изузетно ценим Ваш рад.
Бехруз: То је веома лепо од Вас... Надам се да ћу се ускоро пробудити из овог кошмара.

И само превођење Бехрузове књиге обилује многоструким наративима; неки од њих сежу у прошлост и пре нашег првог контакта, чак пре изградње затвора Манус. У протеклих неколико година, нарочито након што сам упознао Бехруза, увидео сам колико су наративи неопходни да би се ваљано живело, а процес превођења ове књиге учврстио је и проширио моје приповедачко знање и искуство. Ова преводиочева прича пружа увид у многобројне доживљаје и разговоре који су уобличио ову књигу и који карактеришу наше заједничко виђење наратива и живота.

* * *

На Манусу сам провео свега неколико сати пре но што сам похитао на главну аутобуску станицу у граду Лоренгау. Тамо смо се први пут лично састали. Бехруз ништа није јео цели дан – за доручак и ручак није окусио ништа осим цигарета. Још увек је био на мобилном телефону кад сам изашао из аута да га поздравим. Раније тога дана сазнао сам да је међу дрвећем надамак школе управо откривено тело избеглице Хамеда Шамширипура, испребијано и с омчом око врата; у ствари, на путу од аеродрома прошао сам поред полиције и окупљених мештана Мануса.¹ Умро је под изузетно сумњивим околностима, а многе избеглице и даље тврде да је убијен. Бехруз је први коме се обраћају многи аустралијски и међународни новинари те је пре нашег сусрета већ цео дан давао интервјуе. Моја прва посета острву Манус требало је да протекне у раду на преводу – али на Манусу једино тортура може да тече према плану.

У тренутку кад ова књига излази из штампе зна се да је најмање шеснаесторо људи изгубило живот у притворним центрима на острву Манус, Науру и Божићном острву.

Mohammed Sarwar (Науру, 2002)
 Fatima Irfani (Божићно острво, 2003)
 Saeed Qasem Abdalla (Божићно острво, 2013)
 Reza Barati (Манус, 2014)
 Sayed Ibrahim Hussein (Науру, 2014)
 Hamid Khazaei (Манус, 2014)

¹ Видети мој превод Бехрузовог чланка у *Хафинџон Џосџу* „Мучна смрт Хамеда Шамширипура, који није заслужио да умре на острву Манус“ („The Tortuous Demise of Hamed Shamshirpor, Who Didn't Deserve to Die on Manus Island“), објављеном 14. августа 2017.

Fazal Chegani (Божићно острво, 2015)
Omid Masoumali (Науру, 2016)
Rakib Khan (Науру, 2016)
Kamil Hussain (Манус, 2016)
Faysal Ishak Ahmed (Манус, 2016)
Hamed Shamshiripour (Манус, 2017)
Mohammad Jahangir (Науру, 2017)
Salim Kyawning (Манус, 2018)
Fariborz Karami (Науру, 2018)

* * *

Бехрузов начин писања упознао сам и пре него што сам први пут наишао на његове текстове – пре него што сам и чуо за овог плодног писца заточеног у затвору Манус. Отац ми је изненада преминуо у мају 2015. године, неких осам месеци пре мог првог контакта са Бехрузом. И он је припадао групи коју су кроз историју прогонили у Ирану и већи је део живота провео у изгнанству; пошто је напустио Иран у време револуције, никад се више није вратио. Звао се Манучер, носио је име митског шаха из *Шахнаме*, епа у коме се јавља и Бехрузово име. Док сам писао говор за очеву сахрану и потоњу комеморацију, настојао сам да прилагодим и укључим митски, легендарни и поетски садржај, а нарочито причу везану за последње дане његовог имењака. Поред Фирдусијевог епа, пошту су моме оцу одали и стихови Омара Хајама и Тахире Курату'л-'Ајн – песника и филозофа који су у своје време били прогоњени и тлачени. Слављење успомене на живот мога оца за мене и моју најужу породицу претворило се у неку врсту књижевне и културне свечаности коју су увеличали наступи и говори блиских пријатеља из дијаспоре. Па тако, кад смо Бехруз и ја коначно добили прилику да седнемо заједно на острву Манус и поразговарамо о стилу и детаљима његове књиге, укључујући и преводилачки метод, убрзо смо схватили да имамо веома сличан приступ приповедању, филозофији, сећању и извођењу. Био је то чудан осећај препознавања. За мене је превођење Бехрузове књиге било наставак фестивала започетог у Манучерову част.

Прилика да преведем Бехрузову књигу била је неочекивани благослов. Понудио ми је ту улогу након што сам шест месеци провео преведећи збирку његових новинских текстова. Тад смо почели да разматрамо и друге начине сарадње. Већ негде на почетку нашег познанства споменуо је да ради на књизи, али нисмо о томе озбиљно разговарали јер смо били усредсређени на превођење његових новинских чланака и изналажење стратегија за супротстављање систему притварања избеглица. Кад смо се једном усредсредили на књигу, њено превођење је постало креативна и интелектуална константа нашег односа и сваки наш разговор тицао се тог подухвата. Превођење је довело и до мноштва инспиративних и плодноносних сусрета и открића.

Целокупан подухват изведен је током мог боравка у Сиднеју, Каиру и на острву Манус. Метод и перспектива превођења су се развијали и мењали с приликама. Теме сваког појединог поглавља крећу се у зависности од догађаја и динамике у затвору, као и од аустралијске политике у погледу пограничне контроле. Отуд се техника, стил

и глас мењају с променом места и времена нарације; понекад су се догађаји одвијали и ствари дешавале у самом тренутку писања.

Прича која стоји иза превода функционише као нека врста оквира за саму књигу; то значи да књига садржи главну причу уоквирену сложеним процесом превођења као паратекстом. Однос између оквира и уметнутих наратива израста из особених наративних техника уобичајених у традиционалним и савременим приповедачким праксама иранских народа (укључујући и Курде). Навешћу неколико примера овог оквирног наратива, што ће ми омогућити да се кратко осврнем на кључне теме, концепте и питања. То ће ми помоћи да опишем, као прво, како је превођење укључивало и књижевно експериментисање, и као друго, како је сарадња аутора, преводиоца, саветника и блиских пријатеља прерасла у заједнички филозофски рад.

Сарадња и саветовање

Бехруз: У новинарству немам другог избора него да користим једноставан језик и основне концепте. Кад пишем вести за новине морам да имам у виду различите читаоце... новински чланци су намењени широкој публици па се није могуће удубљивати колико бих ја то желео. Проблем је баш у томе. Не могу да анализирам и изразим колика се тортуре спроводи овде. Али мислим да ћу још дуго година неминовно провести отварајући критички простор у коме се може позабавити феноменом затвора Манус... ово дело ће привући сваку дисциплину хуманистичких и друштвених наука; створиће нови филозофски језик. Спреман сам да Вам доставим информације о овом месту како бисмо започели неопходне истраживачке пројекте.

Могуће је, рецимо, анализирати затвор Манус помоћу Фукоовог оквира и применити његову филозофску критику казног система, психијатријских установа и психологије... или би се могло ослонити на добро позната Жижекова или Грамшијева разматрања и дискурс о хегемонији и отпору.

Омид: Кад год се састанем са Мунес и Саџадом Ваша књига послужи као основ за богату критичку дискусију... могућности су огромне."

Бехруз: Ово место стварно захтева доста интелектуалног рада... потребан је цео један тим да обави истраживање према строго академским принципима... морају се укључити и универзитети.

Тренутно сарађујем с пријатељима у Ирану и бавимо се предметом затвора Манус... Циљ нам је да резултате истраживања објавимо у научном раду. Радови у коауторству су идеални.

У почетку сам с Бехрузом разговарао преко *Фејсбука*, а након неког времена смо прешли на *WhatsApp*. Пошто је веза на острву Манус веома лоша можемо само да шаљемо текстуалне или говорне поруке. То значи да не постоји директни разговор у реалном времену. Бехруз је написао читаву књигу (као и све своје новинске чланке, а режирао је и филм) путем порука. Понекад ми је своје текстове слао директно преко *WhatsApp*-а. Али обично је дугачке делове текста слао Мунес Мансуби, поборници права избеглица и преводитељки његових текстова, која је те поруке слагала у PDF фајлове. Кад би их припремила, Мунес ми је имејлом слала PDF-ове целовитих поглавља. Понекад би ми Бехруз накнадно слао додатне пасусе које је требало убацити у

поглавља, обично на крају. Свако Бехрузово поглавље обично је стизало као једна дугачка SMS порука неиздељена на пасусе. Захваљујући томе својству настао је особен интелектуално стимулативан простор за књижевно експериментисање и заједнички филозофски рад.

Процес превођења био је једно богато искуство стицања знања које нам је помогло да развијемо анализе које се односе на затварање избеглица на острву Манус, као и на многа друга повезана питања. Превођење је започето у децембру 2016. године, а на процес су отада снажно утицали многи погубни догађаји који су се десили у притворном центру, као и регресивна аустралијска политика и друштвенополитички дискурс.

Бехрузова настојања да заврши рукопис и моје превођење у значајној мери омела је тронедељна опсада која је уследила после принудног затварања притворног центра (31. октобра 2017. године). Тад је било преко потребно извештавати о немилосрдном и циљаном кажњавању свих оних који су одбили да буду премештени.² Исто као што чини у књизи, Бехруз се послужио спојем књижевног и новинарског језика како би описао стратешку примену изгладњивања, жеђи, неспавања, болести и емоционалног и психолошког притиска као инструмената мучења. Исти тај стил и визија сачињавају и обележавају његов поетски манифест „Писмо из затвора Манус“ (које је у мом преводу објављено 9. децембра 2017. у недељнику *Субоџњи лисџи* (*The Saturday Paper*)).

У овој преводиочевој белешци, између осталог, желим да поделим с вама неке приче које пружају увид у то како се уобличавао и кретао процес превођења. Бехрузова несвакидашња индивидуална борба састоји се од мноштва креативних и интелектуално проицљивих стратегија превазилажења страшног угњетавања и непредвидивих напада. Неколико његових сарадничких односа чине још један део приче која лежи у позадини преводилачког процеса. С тим у вези неколико појединаца заслужује изразе захвалности; то су поборници који су били укључени у преводилачки процес и пружали му непрекидну подршку.

Џенет Галбрејт

Џенет: Пробудила сам се јутрос присећајући се наше преписке везане за песништво – неке врсте поетског дописивања које је трајало годинама. Био је то дубоко креативан однос на коме сам веома захвална. Сећам се да Ви, Бехрузе, у почетку нисте хтели да објављујете и представите своје стваралаштво под својим правим именом. Много смо разговарали о именима, о уметничким именима. Разговарали смо о птицама, што смо често чинили, што понекад још чинимо... и одлучили смо се за име Пацифичка Чапља. Сећате ли се тога? Узели смо то име зато што пацифичка чапља лети између Мануса и Аустралије. Била је то птица коју смо обоје виђали. Тад сам, као и сад, живела у централној Викторији, али у другом градићу. С времена на време долетела би једна пацифичка чапља и неколико дана остала повише језерцета испред куће у којој сам живела.

² За одломке из Бехрузовог дневника из времена опсаде видети чланак у *Гардијану* „’Ово овде је пакао’: како дневници Бехруза Бучанија разоткривају избегличку срамоту Аустралије“ (“’This is hell out here’: how Behrouz Boochani’s diaries expose Australia’s refugee shame”), објављено 4. децембра 2017. На енглески превели Мунес Мансуби и ја.

Књига је посвећена Џенет Галбрејт која координира рад и води литерарну групу „Писање кроз ограде“,³ организацију која сарађује са затвореним избеглицама (или избеглицама које су раније биле притворене) и дистрибуира и подржава њихов списатељски и уметнички рад. Џенет је неуморно подржавала Бехруза од самих почетака његове списатељске каријере на острву Манус (Џенет је била једна од првих која је 2014. ступила у контакт с Бехрузом и сазнала за његов рад и ситуацију). Радила је и заједно са Мунес на преводу једног поглавља које је под насловом „Како сам постао МЕГ45“ (“*Becoming MEG45*”) објављено у књижевној ревији *Маскара (Mascara Literary Review)* и које је било од пресудног значаја за потписивање уговора са издавачком кућом „Пикадор“.

Арнолд Зејбл

Арнолд: Кажете да четири године након одласка из Ирана себе сматрате лицем без држављанства и да не припадате ниједној земљи. Где сада припадате? Како доживљавате свет око себе? Какав је осећај прићи непознатим границама и прелазити их?

Бехруз: Шта је то граница?... Цео живот трпим последице тог концепта „границе“.

И писац Арнолд Зејбл сарађује са Бехрузом од почетка његовог списатељског ангажмана и отпора. Арнолд и Џенет су Бехрузов рад представили Међународном ПЕН центру и указали на то да његов случај под хитно заслужује пажњу међународне јавности. Од када је почео да предано ради на Бехрузовом случају 2015. године, Арнолд је написао приказ филма *Чоука, реци нам колико има сајиу (Chauka, Please tell Us the Time)*, који је Бехруз режирао заједно са Арашом Камалијем Сарвестанијем, председавао панел-дискусијама и интервјуисао Бехруза за велики број значајних медијских организација. Тренутно ради на новом књижевном пројекту – одличној иницијативи за дијалог. Као и Џенет, Арнолд је током превођења давао вредне повратне информације и подстицај.

Кирили Џордан

Кирили: Здраво, Бехрузе... покушавам да направим мало уметничко дело којим желим да скренем пажњу на оно што се дешава на Манусу и Науруу. На интернету сам нашла неколико Ваших песама и хтела сам да питам да ли у свом пројекту могу употребити Ваше стихове?

И Кирили Џордан је одиграла велику улогу током Бехрузовог писања. Академска радница и уметница на Аустралијском националном универзитету, Кирили је упознала Бехруза почетком 2016. године када су сарађивали на уметничком пројекту надахнутом Бехрузовом поезијом. Од тада је редовно давала повратне информације о свему што би Бехруз написао на енглеском. Њени писани коментари о радним верзијама поглавља преведених са персијског дали су Бехрузу важан контекст, и иницирали идеје и предлоге који су разматрани током каснијих верзија превода.

³ За више информација, посетите www.writingthroughfences.org.

„Пикадор“

Рана верзија десетог поглавља, „Пој зрикаваца, Ритуали окрутности. Митска топографија затвора Манус“ објављена је 2017. године у часопису *Осџрво (Island)*. Тим издавачке куће „Пикадор“ сместа је препознао да се ради о пројекту који треба неодложно реализовати и који преноси озбиљну поруку и остао је уз Бехруза током читавог страдалничког и списатељског процеса. Многе важне естетске и структурне одлуке дошле су као резултат сарадње с уредничким тимом, а дописивање с њима донело је оригиналне и креативне резултате. „Пикадор“, Бехруз и тим преводилаца дугују захвалност и Џону Конолију, чија је љубазна донација покрила трошкове превода, и Сари Дејл, вишој адвокаткињи у Служби за правну помоћ избеглицима (Refugee Advice & Casework Service (Aust.) Inc.), која се без новчане надокнаде побринула да књига буде прегледана са правне стране.

Наџем Вејси, Фархад Бучани и Тумас Аскарјан

Док се налазио у затвору Манус, Бехруз је све време комуницирао с тројицом пријатеља из Ирана: Наџемом (Наџмедином) Вејсијем, Фархадом Бучанијем и Тумасом Аскарјаном. Наџем и Бехруз су блиски пријатељи од прве године студија. Фархад и Бехруз су рођаци (преко очева) и блиски су још од детињства. Тумас и Бехруз су се спријатељили на факултету. Наџем, Фархад и Тумас су важне особе којима се Бехруз поверавао и значајно су утицали на књигу јер је Бехруз све што је написао у затвору редовно слао њима путем *WhatsApp*-а. Њихова размена мишљења и покушаји да протумаче феномен затвора Манус отварају један нови дискурс о сарадњи на пољу креативног и интелектуалног рада. Њихов однос, заједно са преводилачким процесом, такође придоноси представи о заједничком филозофском раду.

Мунес Мансуби и Саџад Кабгани

Мунес Мансуби је почела да преводи Бехрузове новинске чланке 2015. године и од тада га је подржавала у његовим неуморним настојањима да опише и анализира страхоте затвора Манус – она заслужује посебну захвалност која надилази њено ангажовање само на овом пројекту. Мунес је одиграла незамањиву улогу у превођењу; она ми је у улози саветника помагала од самог почетка. Њено истанчано разумевање иранске књижевне традиције (како класичне тако и савремене) било је од непроцењивог значаја. Мунес је такође употребила своје професионално познавање међународних односа и агенција за подршку избеглицима да би се постигла што боља друштвена, културна и политичка изнијансираност књиге.

Саџад Кабгани је такође радио са мном на преводу у улози саветника. Он је истраживачки радник на пољу филозофије образовања и књижевности, а његов допринос је, баш као и Мунесин, увелико проширио моје тумачење оригиналног текста. Консултације са Саџадом отвориле су нове вишедимензионалне перспективе и омогућиле су превод са дубљим разумевањем текста.

Консултације су трајале по неколико недеља за свако поглавље. Превео бих подуже делове текста и обележио речи и одломке које треба подробније размотрити кад се састанем са својим преводилачким саветницима. Током тих састанака читао бих на енглеском док саветници прате и прегледају на персијском. Састајао сам се појединачно са Мунес или Саџадом да бисмо завршили свако поглавље. Обично смо се састајали једном недељно или једном у две недеље, а састанци су трајали од неколико сати до већег дела дана. Већ од првог састанка са сваким саветником наши разговори попримили су облик динамичних филозофских семинара. Дуго смо пролазили кроз одломке, тумачили их и размишљали о њима; с времена на време бисмо контактирали Бехруза да од њега затражимо објашњења и повратне информације или да му једноставно кажемо наше мишљење и изразимо дивљење. Овај превод се заиста може назвати вишеперспективним, заједничким подухватом. Разговори које сам водио са Мунес и Саџадом снажно су утицали на превод и веома је важно да се овде забележе и продискутују делови наших разговора који дају контекст преводилачком процесу и који сведоче о незамењивом доприносу Мунес и Саџада.

Значење, структура и место

Мунес: Сад увиђам колико су моји персијско-енглески, енглеско-персијски речници неадекватни... а Бехруз речи и изразе у књизи користи на тако сложен и јединствен начин – контекст у коме употребљава језик је продубљен и бременит, а често и необичан на изузетно креативан начин. Разноврсне ситуације и његова имагинација додају нове и дубоко оригиналне нијансе постојећим терминима и изразима.

Омид: Да имамо времена могли бисмо направити појмовник у коме бисмо објаснили кључне речи и изразе.

Мунес: То би био одличан пропратни пројекат. Међутим, радећи на овој књизи схватила сам да постоји хитна потреба да се покрене израда обухватног и мултидисциплинарног речника. Мислим да Бехрузова књига проширује значење неких речи – приписује им додатне смисаоне нивое.

Изналажење одговарајућих енглеских речи и реченичних структура зависило је од многобројних фактора. Књижевни текстови писани на персијском углавном се састоје од дугачких разгранатих реченица с мноштвом различитих типова клауза које се надовезују једна на другу. Субјекат је на почетку, а глагол обично уследи на самом крају, након низа разних клауза. Сваки покушај да се у преводу очува интегритет изворне реченичне структуре производи рогобатну реченицу на енглеском – дугачке сложене реченице лепо функционишу на персијском можда због његове поетичности и ритмичности. У преводу сам одлучио да поделим реченице на разне начине и следствено томе поновим кључне речи и изразе. Понекад сам ову технику комбиновао са паралелизмом, алитерацијом и надовезивањем синонима. У неким приликама сам једноставно поделио дугачке реченице на низ кратких реченица или кратке реченице на реченице од једне речи. У другим сам се креативно служио интерпункцијом како бих лакше пренео идеју или смисао и створио неку врсту постојаног ритма.

Парадокс и јукстапозиција су основна обележја Бехрузовог приповедања која су оставила бројне могућности за поделу реченица и преслагивање пасуса. Његов стил и употреба стилских фигура омогућили су ми да се у преводу креативно послужим антонимима и оксимороном. Употреба техника повратка у прошлост (аналепсе) и искорака у будућност (пролепсе) усмерава и појачава емотивну снагу и поенту, филозофску хеуристику и осећај задивљености током читања текста. Бехрузова литеарна стратегија спаја те елементе с курдском народном традицијом и отпором, персијском књижевношћу, приповедачким традицијама сакралних текстова, локалним историјама и природним симболима, обичајима и обредима. Филозофска и културна обележја не потичу само из Курдистана и Ирана већ укључују и друге примере, нарочито из филозофске мисли и културе Мануса. Укључени су и утицаји западне књижевности (на пример, Бехруз је читао Кафкин *Процес*, Камиијевог *Сџранца* и Бекетову трилогију *Молоа*, *Малоне умире* и *Неименљиви*). Свест о присуству ових техника и утицаја те њихово стратешко преношење на енглески помоћу разних литеарних средстава обезбедило је очување поетских особина и особеног књижевног стила изворног текста.

Бехрузов текст обилује културним, историјским и политичким референтним оквирима и алузијама. Бројни испреплетени наративи одређени су друштвеним и културним упориштем везаним за Курдистан, Иран, острво Манус и затвор Манус... али и за море током погибелних пловидби бродићем. Сматрао сам да се те одлике најбоље могу ухватити ако рашчланим и пресложим реченице и ако неке делове преведем стиховано. Мислим да су најпривлачнији и најснажнији баш они делови где проза наједном прелази у стихове па се затим враћа у прозу. Не изневеривши поетске елементе језика нити Бехрузов текст, испоставило се да је превођење прозе поезијом најбоља и најприкладнија опција.

И избор речи вршен је у складу са осећајем за место тако да се читалац пренесе на локације и у ситуације и окружење о којима се приповеда. Да не бих нарушио снажни чулни доживљај који Бехруз детаљно гради, настојао сам да одаберем речи и изразе који одговарају одређеним местима и окружењу. Зато је енглески превод именица, глагола, придева и прилога најчешће метафоричан и прилагођен специфичним географским и физичким аспектима поглавља и њихових појединих делова. У неким случајевима преовладава апстрактна и филозофска терминологија док се на другим местима у опису призора више служим директним реализмом. Имајући током превода на уму овај наративни поступак заснован на месту радње, иста реч може се различито превести са персијског у зависности од локације, атмосфере, ликова, предмета, догађаја, архитектуре и природног окружења. Употреба симболике природе, антропоморфизма и персонификације расветљава Бехрузова јединствена тумачења разумевања између различитих врста. У ствари, Бехруз изричито тврди да избеглице не би дуго опстале под несносном тиранијом затворског система да нису успоставиле однос међусобног поштовања с природном средином и животињама; природа се заједно са затвореницима бори против система.

Колонијалност (колонијализам као трајан процес и свепрожимајућа структура)

Мунес: „Тренутно читам *Пуч* јерменско-иранског историчара из Енглеске, Ерванда Абрахамијана. Подсећа ме на оно о чему Бехруз пише, јер и Абрахамијан истиче колико је важно да се води изнијансирана и критичка дискусија на тему улоге колонијализма.

Омид: Мислим да читаоци не могу истински спознати дубину Бехрузове мисли и схватити оно о чему пише уколико не увиде и не разумеју погубан утицај и последице колонијализма у Курдистану, Ирану, Аустралији и на острву Манус... као и однос између колонијалности и присилне миграције.

Мунес: Занимљиво је како Абрахамијан у својој књизи испитује суштинску повезаност речи *este'mâr* (колонијализам / империјализам) и *estesmâr* (економска експлоатација). У многим се ситуацијама могу употребљавати као синоними. И Бехрузови наративи на сличан начин илуструју повезаност ових појмова; он истиче како су доминација и контрола повезане са непоштедном експлоатацијом и манипулисањем природних ресурса, уништавањем екосистема и израбљивањем људских тела.

Бехрузова књига је деколонијални текст, који представља деколонијални начин мишљења и делања. Како би се очувала истанчаност његове продорне критике и његов увид у колонијалне основе притвореничког система, у књижевно дело су морали бити укључени и неки стручни термини. Питање жанра детаљније разматрам у додатном есеју који следи, али овде је важно рећи да Бехруз намерно спаја књижевност и политички коментар и језик различитих академских дискурса. Исто онако како се у књижевном делу поиграва формама и средствима из различитих жанрова. Ови елементи заједнички делују како би разоткрили да је затвор један неоколонијални експеримент и позиционирају његову прозу као деколонијалну интервенцију.

У преводу се местимично наменски употребљава академски језик да би се пренела мултидисциплинарна визија на којој почива књига. Бехрузова анализа колонијализма резултат је његовог образовања, научног истраживања и проживљеног искуства – он разуме колонијализам историјски, филозофски и органски.

Именовање

Мунес: Име Бехруз значи добар/бољи (*бех*) дан (*роуз*), срећан или берићетан, а то име носи и један војсковођа из *Шахнаме*. Некако је прикладно што га је мајка назвала Бехруз; дала му је традиционално персијско име из класичне књижевности, име једног ратника. Његово име одудара од имена већине његове браће, сестара и рођака, чија имена имају верске конотације. Као да је осећала да има нешто посебно у вези с овим дететом.

Именовање има специфичну естетску, интерпретативну и политичку улогу у књизи. Преименовање ствари за Бехруза јесте начин да докаже да постоји као личност и да успостави властити ауторитет; именовање је начин да се поврати ауторитет одузет у затвору, да се систем обеснажи и да се земљи врати суверенитет. Давање имена је

такође и део креативног поступка и функционише као аналитичко средство за испитивање политичких и материјалних околности.

При именовању многих ликова у књизи Бехруз се служи посебном техником. Употребава комичне надимке и именичке фразе да упути на одређене људе и чини то или да би заштитио њихов идентитет или као начин карактеризације или из оба разлога. Персијски не користи велика слова, али на енглеском имамо могућност да од фразе направимо личну именицу тако што ћемо сваку реч написати великим словом (и додати одређени члан). Тиме јасно указујемо да опис или надимак у књизи представља име дате особе и да одражава њихову личност и особине (неку физичку особеност, или њихову нарав или карактер).

Једна важна апстрактна идеја у књизи названа је „Киријархални систем“. У есеју на крају књиге разматрам научни појам „киријархије“, што је термин који означава сплет друштвених система који се међусобно подупиру и умножавају са циљем да кажњавају, угњетавају и гуше. Киријархалним системом Бехруз назива идеолошку подлогу која има управљачку функцију у затвору; то је титула која означава дух који влада притворним центром и аустралијским свеprisутним погранично-индустријским комплексом. Персијски израз *system-e hākem* могао би се превести као „угњетавачки систем“, „владајући систем“, „систем владања“ („владање“ се у књизи користи да опише поједине примене система) или „систем владавине“. Појмом киријархија се, међутим, истиче степен и свеprisутност тортуре и контроле у затвору и наглашава субверзивност.

Бехруз је преименовао и Регионални центар за процесуирање азиланата на острву Манус. Бехруз тај притворни центар у књизи назива „затвором Манус“ – именује га, дефинише га и критички анализира под својим условима. Слично томе преименован је и сваки део Регионалног центра. Концептуално гледано, затвор је у његовом власништву.

Комбинација ова два двочлана израза – затвор Манус и Киријархални систем – поткрепљује Бехрузово промишљање структурисане и систематичне тортуре притворничког режима, а такође одражава и Бехрузове научне способности. На тај начин значајна употреба академских појмова у дијалогу с књижевним језиком и стилем оставља простора за вишестране реакције и тумачења.

Још један битан пример ове мултидисциплинарне надахнутости налази се у насловима поглавља. Током превођења, своје идеје о насловима поглавља у више наврата сам поделио с Бехрузом и потом смо их заједнички дотеривали и проширивали. Одлучили смо да свако поглавље садржи бар два наслова од којих сваки истиче различит аспект поглавља. Оно што се у први мах чини као неусклађеност делова од којих се састоји наслов сваког поглавља заправо помаже да се створи осећај збуњености и апсурдности; неповезаност наслова и осећај нелогичности и непредвидивости који такви наслови стварају одговара техникама и темама којима се Бехруз служи у књизи. Наслов „Наша Голшифте је уистину прелепа“ игра посебну улогу за Бехруза јер у његовим очима представља најважније делове поглавља; „Наше Голшифте“ је за њега најинспиративнији лик међу свим наративима.

Песничке слике и реалност

Саџад: Његова метафорична употреба вукова је заиста посебна и незаборавна... Чуо сам једном да кад овчарски пси у Ирану бране стадо од вукова устремљују се на врат. Вукови су углавном снажнији и крволочнији од паса. Али дешава се и да овчарски пас успе да стегне чељусти око вуковог врата и не попусти све док вук више не може да издржи; пас истрајава док се вук не преда. Овчарски пас из те победе излази са крупним сазнањем о себи – то га искуство преображава, тај га сусрет оснажује. Овчарски пас доживљава себе на један нови начин који укључује више од самопоуздања – ствара нови идентитет и доживљава себе као вука. Пастири знају колико је овај феномен опасан; знају да кад се идентитет пса овако промени, пса више није могуће контролисати. Тад га успављују.

Дуго сам Бехрузову употребу митских и епских песничких слика, сновиђења и мешавину фантазије и стварности тумачио као неки вид магијског реализма. Међутим, у књизи има много ауторефлексивних одломака у којима Бехруз анализира самога себе, своју интерпретацију затвора, своје реторичке модусе и књижевни стил. Ове компоненте његово дело уклањају из домена магијског реализма и смештају га у само њему својствено поље. У ствари казао бих да се Бехрузов текст опире жанровском одређењу мада садржи битне особине бројних жанрова. Но превођење дела је захтевало бар неки вид концептуалног и теоријског оквира макар провизорног и хипотетичког. Према мом мишљењу, Бехрузови књижевни поступци и облици уметничког изражавања имају нешто заједничко с реализмом страве и културолошки и етнички лоцираним облицима надреализма. Превод се водио препознавањем управо тих фактора, што је омогућило да се упечатљиво и доследно пренесе Бехрузов глас, одаберу одговарајуће речи, развије тон и стил и креирају интертекстуалне фигуре. Његов жанр (или антижанр) тумачим као „надреализам страве и ужаса“.

Књижевност, политика и поштовање пређутог

Саџад: Да ли Бехруз било где у књизи говори о прогону у Ирану или можда критикује иранску владу?

Омид: Не.

Саџад: То је добро. Нема потребе да то описује нити да оправдава зашто је отишао. Због тога је ово тако дивно и значајно књижевно дело. Све што треба да се зна о његовом животу у Ирану обухваћено је причом о првој пловидби бродичем. Све што треба да се разуме о угњетавању и дискриминацији у Ирану налази се ту на океану. Читаву причу о политичком превирању казује кад описује таласе. Читаву причу о државној репресији објашњава кад описује вртлог у мору.

Кад ми се пружила прилика да преведем ову књигу, у томе сам видео могућност да дам свој допринос историји тако што ћу документовати и некако подржати прогоњене и заборављене људе; превод за мене, попут писања за Бехруза, јесте дужност према историји и стратегија да се проблем притварања избеглица на неограничено време усади дубоко у колективно памћење Аустралије.

Но док сам читао поглавља запитао сам се да ли је уопште могуће на енглеском веродостојно пренети његово искуство и увиде. Његова тумачења догађаја и ситуација, изречене критике и прозни израз толико су непосредни, искрени и беспошtedни; приче изражавају агонију, промишљање, бес и откривење. У њима такође постоји снажан и изврстан смисао за хумор убачен на савршеним местима, који је требало веома пажљиво пренети. Осим тога, требало је водити рачуна о томе да имагинативно богатство текста одражава јединствену тачку гледишта и глас аутора.

Стално сам имао на уму да Бехруз пише на персијском, не на курдском. Пише на језику својих тлачитеља иако је жестоки поборник курдске културе, језика и политике. А књига се преводи на језик његових тамничара и мучитеља. Осим неједнаког односа моћи између некога ко је аустралијски држављанин и онога који то није, нисам смео заборавити ни то да преводим дело угњетеног припадника курдског народа док ја етнички припадам доминантној култури у Ирану (моја етничка заједница је Фарс [Персијанци] иако не спадам у ону друштвено-религијску скупину која кроји политику од 1979. године). Стога је било неопходно да превод има слуха за све нијансе везане за историјску неправду, маргинализацију и представљање, и да се одвија уз непрестане консултације. Морао сам себи поставити низ питања:

Како да пренесем услове под којима је књига написана?

Како да изразим идеје, емоције и критику која избија из текста и изрекнем поруку?

Како да изразим нове облике и технике које Бехруз ствара на персијском?

Како да изразим спој курдског искуства и затворског искуства, и још толико тога...?

На које све начине књижевност може да пренесе значење помоћу наговештаја, означавања, показивања? Какве колонијалне приче казује један утамничени Курд из Ирана који приповеда о свом искуству у затвору Манус? Шта је специфично за тачку гледишта једног Курда нераскидиво повезаног са својом домовином и преданог борби за слободу, за перспективу некога пореклом из Курдистана? Каквим кључевима он тумачи значења? Какав је однос између форме и значења? И да ли постоје слојеви приповедања који дају приоритет неким другим колонизованим народима и просторима?

Одговорност је била застрашујућа; могућности су биле стимулативне.

На почетку смо имали проблема да у преводу испоштујемо и социополитичке и поетске особине и карактер изворног текста на персијском. Бехрузов начин писања одражава различите књижевне традиције и песничке конвенције. Међутим, потешкоће на које смо наишли при тумачењу и превођењу са персијског оригинала отвориле су могућности за нове књижевне експерименте.

Како бисмо у енглеском тексту евоцирали изворну атмосферу и одлике, морали смо експериментисати с различитим техникама. Стога су у преводу приче поређане и приказане на неуобичајене начине, реченице и пасуси намерно рашчлањени, уз апропријацију и мешавину жанрова и стила.

Заједнички филозофски рад

Бехруз: Да бисте разумели спој уметности и филозофске мисли у овој књизи, морате знати о мом односу са Наџемом, Фархадом и Тумасом. Док сам писао, редовно сам разговарао с њима и ти су разговори утицали на драмске особине текста, као и на филозофске

ставове и теме. Зато ова књига представља сценарио за позоришну представу која обухвата мит и фолклор; верско и световно; колонијално и милитантно; мучење и границе. Наџем, Фархад и Тумас су интелектуалци и креативни мислиоци. У Ирану смо своје критичке анализе изражавали помоћу позоришне уметности; за нас, представа је део филозофије и борбе. Ми изводимо наша промишљања, ми отеловљујемо наше ставове... аргумент је наратив... теорија је драма. Наџем, Фархад и Тумас су просветљени интелектуалци у сваком смислу те речи.

Услови под којима је књига настајала и однос између писца, преводиоца и саветника стварају простор за јединствена филозофска испитивања. Да би се пренео овај заједнички филозофски рад било је потребно експериментисање.

Када је Мунес почела да сарађује са Бехрузом 2015. године, затвореници су били под непрекидним надзором и увек је претила опасност да ће им мобилни телефони бити одузети. Од Мунес сазнајем да су редовно вршене рације током којих би чувари тражили телефоне. Ти су упади били брутални и дешавали су се око четири или пет ујутро. Затвором су непрестано кружиле гласине да се спрема претрес и да ће тражити телефоне, тако да су избеглице живе у сталном страху и стрепњи.

Бехрузов први телефон су конфисковали. Два или три месеца ручно је писао књигу и користио телефон Арефа Јеидарија да шаље гласовне поруке које би Мунес потом записивала. Ареф је Бехрузов блиски пријатељ који га је подржао на много начина, а појављује се и у Бехрузовом филму *Чоука, реци нам колико има саји* (2017) – он пева дирљиву и тужну курдску ослободилачку песму.

Бехруз је напоследку успео да прокријумчари други телефон. Овај пут се постарао да нађе сигурно скровиште за телефон док спава – убацио је телефон у дубоку рупу коју је избушио у душеку. Чувари овај пут нису пронашли његов телефон, али му је телефон био украден 2017. године, што је на кратко време успорило писање док није опет набавио телефон. Било је и периода који су трајали по неколико недеља па чак и месеци кад је свака лична комуникација са Бехрузом бивала прекинута. Током фаза кад су обезбеђење и надзор екстремно поштровани Бехруз је био присиљен да дуже време не узима телефон из скровишта.

Бехрузове везе са Наџемом, Фархадом и Тумасом су изузетно важне. Њихови коментари и критичка питања помогла су Бехрузу да очува везу са курдском домовином и свежину матерњег језика и наслеђа (Наџем и Фархад су Курди, а Тумас је Фарс). Уз њих је учврстио ставове и схватања која је стекао у интелектуалним и културним круговима у којима се кретао док је био у Ирану, а комуникација с тројицом пријатеља ублажила је осећај даљине у сваком смислу. Слично томе је и дописивање са Џенет и Арнолдом придодало нове димензије и перспективе његовом писању. Контакт са два писца из Аустралије улио је Бехрузу осећај вредности и допринео међукултуралним угловима посматрања и нијансама утканим у његово дело. Током писања и превођења књиге, Бехруз је наставио и са свим другим облицима писања, истраживања, уметничким пројектима и залагањем за људска права: књига је настала упоредо са новинским чланцима, истраживачким извештајима, једним филмом, академским презентацијама, протестним говорима и борбом за људска права.

Редовно сам се саветовао са Бехрузом и проверавао исправност својих филозофских тумачења. Наше су дискусије нашле пут и до самог Бехрузовг текста и утицале су на моје потоње превођење. Једно од особених обележја ове књиге јесте то што су се њено планирање, писање и превођење одвијали истовремено (понекад су приче писане док су догађаји још били у току). Консултације и процес редиговања током моје посете Манусу појаснили су многа тумачења, исправили грешке и разрадили културно и политички осетљива места. Бехрузови наративи могу се протумачити на много начина; међутим, његов главни циљ јесте да скрене пажњу на постојећу систематску тортuru у затвору Манус. Улога књиге јесте да подстакне читаоце да се успротиве колонијалном менталитету на коме почива аустралијски режим притварања избеглица и да их нагна да дубоко размисле, да се преиспитају и да ступе у акцију.

Овај заједнички филозофски подухват има отворен крај – отворено позива да се ступи у акцију.

Сигнеј – осџрво Манус – Каиро, 2018.

*(С енїлескої љрвела **Наџаша Камџмарк**)*